

ANONIMAS

Šj rytą nubudau su begale nepadarytų darbų galvoje ir, ilgai nelaukdamas, išbėgau pusnuogis į daržą pasimankštinti. Tenai nepastebėjau nei tiršto rūko, nei prilipusių prie stiklo veidų kaimyniniuose languose, anei nieko. Paskui iki juosmens nusiprausiau šaltu vandeniu, bet negeros mintys neišsislapstė. Reikia iš ko nors pasiskolinti pinigų sumokėti už butą, reikia gulti į ligoninę dėl to gumbo tarp šonkaulių, reikia parsigabenti iš kaimo apšlubusią motiną... Reikia, reikia, visko reikia... O kada?

Buvo didelis rūkas, žmonių veidų beveik nesimatė, jų kalbų beveik nesigirdėjo, vien dusliai aidėjo žingsniai. Ir atrodė, kad visi labai rūpestingai taupo balsus kažkokiam dideliame riksmui, kuris tuoj tuoj nuskardės, kai tik jie išvys vieni kitus ir pajus savo bendrumą ir savo skirtingumą. Ir tasai laukimas, sukauptas ir nebylus, tvyrojo virš miesto lyg pakelta ranka, duodanti ženklą paslaptinai salvei, kuriai sugriaudėjus, bus nebegalima atšaukti to, kas įvyko.

Aš ėjau įprasta gatve, truputį šonu, kad neišmuštų iš pusiausvyros netikėtas stuktelėjimas, ir negalėjau atsikratyti minties, kodėl taip būna: bėga dienos, bėga jos tyliai, protingai, ir štai netikėtai kažkur tolimoj Australijoje prisikelia iš numirusių jau seniai apraudotas ir palaidotas tavo brolis; arba paplūdimy prie tavęs staiga pribėga gauruotas it avinukas šunytis, plaukuotom akim, patogiu lyg juoda saga snukučiu ir „įsega“ jį tau virš kojos gurnelio, kai tuo tarpu tūkstančiai piliečių ramiai kepa saulėje, daužo kamuolį ir geria šiltą limonadą; arba dar antai gatvėje tave čiumpa už rankos balta mergaitė, tempia į akmeninį kiemą ir verčia žiūrėti, kaip, kraupiai tylėdama, sukasi ratu katė ir spjauto purpurinį kraują...

Ir kodėl į šitą nelemtą verpetą būtinai turi įsukti ir mane?

Aistė jau buvo savo vietoje ir, pasidėjusi ant balto lapo raudonu laku ir akinančiu nikeliu žaibuojančią liniuotę, braižė gražius rėmus kažkokiai naujai suvestinei.

– Labas.

– Labas, Vyteni. Ko toks sugižęs?

– Rūkas, Aiste, rūkas.

Ji buvo baltu megztuku, su paausotu laikrodėliu virš rusvo riešo, ir geltona šviesa palubėje man atrodė beprasmiškai įžūli, visai nereikalinga: aš nusimečiau lietaptį ir nuspaudžiau juodą mygtuką. Ir tuomet ant savo rašomojo stalo pamačiau atplėštą voką. Pakėliau jį, išėmiau laišką, perbėgau akimis lygias, sklandžias eilutes ir sužinojau, kad Užberžės pradinės mokyklos vedėjas Karklas „naudoja fizines bausmes“. Ir dar kokias bausmes! „Įsako vaikams padėti ant pianino klavišų pirštus ir juos spaudžia.“

Priėjau ir padaviau laišką Aistei.

– Žiūrėk.

Kol Aistė skaitė, aš pabandžiau įsivaizduoti, kaip gali tas Karklas vaikams spausti pirštus pianino klavišais, bet nesugebėjau to padaryti, tik vėl priešais išniro garbanotas lyg avinukas šunytis, kuris plaukuotomis akimis žiūrėjo tiesiai man į veidą ir kaleno smulkiais dantukais. Aš užsirūkiau ir atidariau orlaidę. Vienoje vietoje rūkas buvo praplyšęs, ir šmėkšojo vandentiekio kepurė, virš kurios plasciojo sparnais kranklys.

– Anonimka! – baigusi skaityti, paniekinamai papūtė sultingas lūpas kolegė.

– Bet tu pažiūrėk į rezoliuciją.

Aistė vėl pakėlė lapelį, pasuko jį įžambiai ir garsiai perskaitė:

– „Išaiškinti ir raportuoti.“

– Taigi. O šiandien norėjau...

Ji garsiai nusijuokė ir pakartojo paskutinį žodį skiemenimis:

– Ra-por-tuo-ti!

– O šiandien norėjau vedėjo prašyti porai dienų išleisti, – baigiau pradėtą mintį. – Gana jai vienai, motinai, ten vaidentis. Jei dar ne ta koja...

– Aš suprantu. Dėl darbo gali nesirūpinti. Man nesunku...

– Ką tu galvoji?

– Apie ką?

– Nagi visą šitą.

Aistė sulankstė laišką į kelias dalis ir numetė man ant stalo.

– Mūsų vedėjas neseniai grįžo iš kariuomenės ir dar vis negali atsigauti nuo tų raportų. Matyt, ir mes neišvengsim kariško muštro.

– Aš ne apie tai... Pažįsti jį?

– Karklą?

– Nagi.

– Šiek tiek. Per konferencijas, pasitarimus, pedagoginius skaitymus... jis visuomet pirmoje eilėje sėdi.

– Ir kas iš to?

– Nieko. Pareigingas, paklusnus, uolus. ..

Dabar aš pamėginau įsivaizduoti Karklo veidą, bet nieko iš to neišėjo. Turbūt koks ilganosis, siaurakaktis, išverstakis subjektas. Sadistėlis, eilinis mizantropas.

– ...Pensininkas. Žodžiu, sena mokykla, – baigė mano kolegė.

– O tau aišku, kaip galima pianino klavišais spausti mokiniams pirštus? – paklausiau, vėl išlankstydamas laišką.

– Hm... ne visai.

Gražus, indėniškas Aistės veidas pakrypo į langą, o sveikai įdegusios rankos mechaniškai sukiojo plunksnakotį. Man patinka jos gražus susimąstymas ir ilgi, kibūs pirštai.

– Gal antvožu? – suabejojo ji.

– Ar mes turim pianiną?

– Skyriuj – ne.

– O mokykloj?

– Kaipgi. Visos trys... O kam tau?

– Šiaip sau.

– Tai tu galvoji?..

– Galvoju negalvoju, bet pačiam įsitikinti niekada ne pro šalį.

– Pedantas.

– Gal būt.

Nors rajono švietimo skyriuje dirbu tik trečias mėnuo, bet jau spėjau įsitikinti, kad su inspektore Aiste Liaudakaite ginčytis neverta. Ir ne dėl to, kad šitą duoną ji valgo jau septintus metus. Ne, ji niekad nesipuikavo savo profesiniu patyrimu. Bet tikriausiai todėl, kad buvau pakankamai ambicingas ir nenorėjau žemintis, nei save gindamas, nei kito nuomonę neigdamas.

Akys vėl nukrypo į laišką. Apvalios, lygios raidės, pabrėžtos didžiosios ir ilgosios. Eilutė – tvorelė su ryškiais atraminiais taškais – stulpeliais. Ir vis dėlto vietomis ranka sudrebėdavo. Kas jį rašė? Vyras? Moteris? Vaikas? „Išaiškinti ir raportuoti“ – kategoriškai teigė įžambi raudona rezoliucija, kuri atrodė lyg ryškios mūsų vedėjo dantenos.

– Ką jūs galvojate apie tai?

– Šmeižtas, – nedvejodama atrėžė inspektorė. – Yra žmonių, kurie iš nuobodulio ar tulžies pertekliaus pripaistys tokių dalykų, kokių net sapne nesusapnuosi. Štai kartą man Švietimo ministerijoje parodė

laišką apie vieną raganą, kuri ne tik išjojo savo tikrą sūnų į cirką, bet ir laksto po miestą, visur šniukštinėja, atima iš motinų vaikus ir nežinia kur juos išgabena. Ta ragana vadinasi Aistė Liaudakaite.

– Taip, žmonės kūrybingi.

– Nors... – ji norėjo kažką dar sakyti, bet kukliai nutilo ir ant žalio bloknoto viršelio nupiešė vaiko galvą didelėmis akimis ir katės ausimis, susuko nosies vietoje du riebius taškelius ir kilstelėjo ranką, tarytum neapsispręsdama, kokias padaryti lūpas, šypsančias, rimtas ar verkiančias.

– Nors.

– ...Nors pati mačiau vienos motinos vaiką, – ji atsiduso ir nubrėžė ovale apverstas žemyn puslankiu lūpas,– priištą prie lovos kojos, visą nusiverkusį ir pamėlusį nuo išgąščio.

– Išvada?

– Patikrinti reikia.

Bet ir sugalvok tu man... pianinu? Instrumentu, kurio paskirtis žadinti kilnius, švelniausius žmogaus jausmus. Ir ką! Rėkia vaikai? „Aukų riksmą žmonės girdėjo net Blyžų vienkiemy.“ Išsigimėlis!

– O kur ta Užuberžė?

– Tolokai. Vieškeliu vieškeliu iki Palieknės, paskui į kairę... balta koplytėlė dešinėj, kitoj pusėj ažuolas... dvikamienis, o toliau – upelis, apvalių rąstų tiltas... Tiesa, dabar tie melioratoriai... Su dviračiu?

– O kuo gi daugiau?

– Sunku bus ir su dviračiu. Žodžiu, už upelio dar kokie keturi penki kilometrai.

Tiesiai į pietryčius, trianguliacijos bokštas lieka dešinėj...

– O gal kartu?

– Ką tu! Man gi teismas.

– O kokiai motinai dabar atimsi vaiką?

– Taigi, šitai... rišėjai.

– Dieve, tau padėk.

Išsivariau iš malkinės dviratį, prisipūčiau padangas, patikrinau vairą, pedaly varžtelius, pasikėliau sėdynę, pervilkau ranka stipinus – nemėgstu krapštytis kelyje – ir išgirdau savo vardą. Atsigrėžiau: pro atidarytą langą buvo persisvėrusi Aistė; jos lygiai sušukuoti plaukai blizgėjo prieš išnirusią virš kaimyninio stogo saulę, ir atrodė, kad ji su sidabrinu šalmu.

– O buterbrodą pamiršai.

– Niekis. Papienės Karklas.

– Bet važiuoji dėl skundo.

– Nenumirsiu.

– Gaudyk!

– Be reikalo.

– Sakau, laikyk!

Ištiesiau abi rankas ir pagavau sumuštinį. Kažkas maloniai dilgtelėjo krūtinėje, iš karto pasidarė šviesu akyse ir laisva.

– Ačiū, – pasiunčiau jai oru bučinį ir tučiuojau nusigrėžiau: sekundė kankinančio neveiklumo. Paskui puoliau prie dviračio, atsegiau pakabintą ant rėmo portfelį, atsargiai ten padėjau netikėtą dovaną ir vėl užsegiau. – Širdingai ačiū.

– Laimingai.

Aistė liko lange. Amžinai įdegusiu veidu, liekna, drąsi, draugiškai paslaugi. Nematysiu jos ištisą dieną. Sėdau ir išvažiauju. Be dvidešimt minučių dešimta. Pamokas ten pradeda, atrodo, ne devintą. Dvidešimt penki ar šeši kilometrai. Į trečią turėčiau dar suspėti. Bet kam tas oro bučinys? Atsirado viduramžių riteris! Tik jau ne teatrališkais gestais sužadinama tokios moters meilė. O kas čia tokio? Gal kam ir nieko, bet ne tau. Ką ji pagalvos? Jau pagalvojo. Ir ne tik pagalvojo, bet ir pasakė – pedantas.

Ir pats nepajutau, kaip atsidūriau mokyklos kieme. Iš tolo švietė VIDURINĖ MOKYKLA Nr. 1.

Nusėdau nuo dviračio ir nusivedžiau prie lango.

Salė buvo tuščia. Ne, palubėje šaukte šaukė didžiulės raidės: MENAS PRIKLAUSO LIAUDŽIAI.

Žalias fonas, baltos raidės. Gražu. Valytoja tempė ilgą dulkiasiurblio žarną. Užsimiegojai, moteriške! Fortepijonas blizgėjo ant scenos.

„Išaiškinti ir raportuoti.“

Atrėmiau dviratį į sieną ir susiradau duris. Kažkur virš galvos nuskambėjo labai aiškūs angliški žodžiai: „What is he like?“ Paskui tas pats moteriškas balsas pasakė lietuviškai: „Į ką jis panašus?“ Aš pamaniau, kad tai man taikoma, ir smukau salėn. Iš tikrųjų į ką aš dabar panašus? Bet patikrinti, įsitikinti pačiam juk reikia? Žinoma, jei vaizduotė neišneša.

– Ar nesutrukdyčiau?

Valytoja įjungė dulkiasiurblij ir, net nežvilgterėjusi į mane, tarė:

– Eikit, eikit.

Pakėliau fortepijono dangtį ir pabandžiau klavišu suspausti pirštą. Melas! Gal antvožu? Tiktai antvožu, tiktai antvožu. Taip, tikriausiai, taip.

Valytoja, gausdama ir birbdama, važinėjo slidinėjo po ilgą raudoną kilimą, skiriančią į dvi dalis blizgančių kėdžių eiles.

Sudžerškė skambutis.

Aš sprukau iš salės.

Čiupau dviratį ir, lydimas įvairiabalsio alaso, išnirau į gatvę.

Įsitikinau? Kažin ką pasakytų Aistė? Jau pasakė. Pedantas.

– Tegul.

Kažkodėl man gera apie ją galvoti. Energinga, veikli, rūpestinga... Ne, ne dėl to. Graži? Taip. Savotiškai, kažkaip atšiauriai graži. Tamsiai pilkos akys, tiesus tvirtas žvilgsnis, laisvai ant pečių kretantys juodi plaukai, truputį knerpta nosis, didoka burna... ir tie liauni, kibūs pirštai. Verčia verčia bylos lapus ir staiga pasuka galvą į šalį, į kažką atidžiai įsiklauso; ilgos tankios blakstienos uždengia akis, mįslingai šypteli, lygiais melsvais dantimis, prispaudžia viršutinę lūpą ir... atsainiai kresteli galvą. Ir vėl tamsūs laibi pirštai skraido po lapus. Tamsaus gymio veidas nežvelgiamas ir rūstokas. Ką ji galvoja? Apie beglobius vaikus, kuriuos turi apiforminti ir įstatyti į mokyklą; apie motinas, kurioms tenka atimti motinystės teises; apie savo sūnų, kurį išjojo į cirką... Nesąmonė! Šmeižtas! Klaidus prasimanymas! Bet argi ji teisinsis, įrodinės, kad šito nebuvo. Ne, nieko panašaus. Tikra indėnė, kokio nors... Erelio Sparno duktė. Aš dažnai ateinu į staigon anksčiau, negu reikia, kad galėčiau girdėti jos žingsnius, artėjančius šaligatviu, laiptais ir koridoriumi. Taip. O kartu niekaip negaliu įsivaizduoti sava žmona. Ir visame mieste neaptikau jai vyro. Šeštadienį ją išvedžiau lėto valso. Kai baigėm, ji paslaptinai šyptelėjo ir paėmė mane po ranka. Naktį sapnavau didžiulius tamsiai mėlynus sparnus, pro kuriuos nesimatė dangaus. Prieš tai ji pasakė: „Savo vaikų aš, turbūt, nemylėčiau.“ – „Kodėl?“ – paklausiau. „Todėl, gerbiamas Vyteni, kad darbe atšipo širdis.“ Kokiame darbe? Kada? Kaip? Betgi tu myli vaikus. Mieste tave vadina Beglobių Motina. Žinoma, ne visi. Tačiau tu neimk į galvą: visiems įtiksi, niekam neįtiksi. Aš daug kartų norėdavau vėl sugrįžti prie tos pačios temos, bet nesurasdavau tinkamų žodžių. Juk tu nemėgsti maivymosi, slaptų užuominų ir dviprasmybių. Ir velnias man pakišo mintį pasiūsti tą oro bučkį.

Rūkas išsisklaidė, saulė nei šildo, nei šaldo; kelias minkštokas, bet smagus. Ir prie padangų jis nelimpa, tik zvimbdomi laksto smulkūs akmenukai iš po ratų. Už griovių – balos. Kartais jos tvyksteli lyg poliruotas pianino antvožas. Medžiai beveik nuogi; toli matyti. Kvepia geltonais lapais, melsvais bulvienojų dūmais ir obuoliniu vynu. Ražienose miriadai rasos lašelių. Nematomais laiptais jie kopia į saulę.

Keistas ir jos vardas. Ir kodėl žmonės Didžiuliu pavadina išdėlį, Mažyliu – milžiną, Baltuliu – juodį ir t. t. Iš per didelio humoro jausmo ar negudraus polinkio visur meluoti? O gal tik iš žmogiškos aistros viską

perkurti savaip? Aistė juk nulupta Erelio Sparno duktė. Ir visai nefotogeniška. Jos veidas nuotraukoje – akių baltymai tamsoje.

Gal užteks apie ją? Kai klausaisi jos žingsnių, prieš akis nusidriekia žalias ežeras, ilgos it lydekos baidarės ir... Kažin kaip ji atrodytų klasėje prieš mokinius?

Viskas!

Gera rudenį važiuoti dviračiu. Kažkaip erdvu, laisva, oras sodrus, tamprus, taip ir jauti, kaip jis skverbiasi gyslomis, kapiliarais ir gaiviai kutena pirštų galus. Pakyli į kalniuką, spausdamas rankomis vairą, kojomis pedalus ir krypuodamas visu kūnu, o nuo viršūnės – vien tik švilpiantis vėjas pro ausis, šaltumas akyse ir svaigiai tuščia galva. Telefono laidai aprasoję, nusvirę, o porcelianiniai izoliatoriai – pakalnutės žiedai ir amžinas pavasaris.

O jis? Ginsis, teisinsis, verkšlens? Kokia gi jo išvaizda? Balzgana dėmė. „Per konferencijas, pasitarimus, pedagoginius skaitymus... jis visuomet pirmoje eilėje sėdi.“ Maskuojasi? Saugiausia vieta tribūnos papėdėje. Užuberžė? Ar ne toji... Baltos langinės... skliautuose juodi rombai baltais rėmais, žemiau aprūdijęs gulsčias ovalas...

VALSTYBĖS DRAUDIMO ĮSTAIGOJ APDRAUSTA. Aha. Ne, ne toji. „Vieškeliu vieškeliu iki Palieknės, paskui į kairę... balta koplytėlė dešinė, kitoj pusėj ažuolas... dvikamienis, o toliau – upelis, apvalių rąstų tiltas... Tiesa, dabar tie melioratoriai... Su dviračiu?“

– O kuo gi daugiau?

Pakėliau akis, ir žvilgsnis atsitrenkė į tuščią nišą. Taip. Jau ir toji koplytėlė. Tuščios ir kitos dvi nišos. Viską išnešioja tie etnomanai ir snobai. Užeinu kartą pas draugą... ant palangės šventas Jurgis smaką bado. Iš kur tai? Suroošėm tokią medžioklę ir iškratėm pusę Žemaitijos. Ir ne tik lange, visur sielvartingi veidai, pamaldžiai sustingę judesiai ir kupinos skausmo burnos. Ar tau naktimis nesivaidena? O ko? Čia jie niekam nedrumsčia sąžinės.

Antai ir dvikamienis ažuolas. Vadinasi, iki Užuberžės dar keturi ar penki kilometrai. Tegul bus ir visi penki – pora pamokėlių vis tiek niekur nepaspruks.

Ne taip paprasta buvo tą mokyklą rasti. Nuo koplytėlės kairėn? Taip. Pro dvikamienį ažuolą? Žinoma. O trianguliacijos bokštas? Nėra trianguliacijos bokšto. Užtat keliukas yra. Bet koks jis! Išmaurotas sunkvežimių ir traktorių, jis atrodo lyg didžiulė žemės žaizda. Netrukus ir jis pats, tasai keliukas, suskilo į dvi dalis; viena šaka, pametusi it nešvarų tvarstį traktoriaus vikšrų mynę, šliaužė upelio link, kol įstrigo į šlyno pylimą. Teko pasukti atgal. Dviračio padangos apsvėlė, o paskutinis ratas sukosi vis sunkiau ir sunkiau. Ot velnias, ne tik kankina vaikus, bet ir įsitaisė pačiam pasaulio pakrašty.

Pastačiau dviratį prie dvikamienio ažuolo ir nuklampoju apsižvalgyti. Kita šunkelio šaka ropojo ropojo akivarų ir rudų žolės kuokštų išmarginta pieva ir pasiklydo buldozerių ištryptuose ir išguldytuose krūmokšniuose. Ar ne kiaulė tas Karklas? Ir apsikask tu man šitaip.

Kažkur toli burzgė traktorius, skystas dūmų debesėlis klaidžiojo horizonte. Bet pasiek tu, kad gudrus, šitą traktorių. Arimai, arimai, o suverstos žemės luitai tviskėjo nužiebtais šonais. Iš kur jis ir iškniso tą pianiną? Tokius dalykus ne kiekviena vidurinė turi. Matyt, koks kombinatorius. Su tokiais piliečiais reikia atsargiau: nespėsi nė mirktelėti, kaip apvynios apie pirštą. O gal ten visai ne pianinas, o paprasta fisharmonija? Iš kokios nors klebonijos.

Kur dabar? Susirasti žmogų ar, ilgai nelaukiant, keltis per upę.

Artimiausioje troboje nebuvo nieko, tik prie durų kabojo sunki spyna, lange juodavo kryželis, ir sūris kartu su sėkliniu agurku džiūvo saulėje.

Įvedžiau į daržinikę dviratį ir ten jį palikau. Kam man jis? Tegul palaukia.

Pusė dvylikos.

Jei vaikai dar neišsivaikščiojo, pamatysiu nors jų pirštus.

Prie šviežiai išvanoto didžiulio griovio nusiaviau pusbačius. Dugne vanduo blizgėjo šaltu plienu. Mano kojos buvo baltos, tarytum šviežios varškės sūris. Būna kada nors Aistės kojos baltos? Tikriausiai – ne, ji

indėnė... Erelio Sparno duktė. Plikyte pliko. Velnias negriebs. Net širdis užšąla. Aukščiau, seni, atsiraitykim kelnes! Blauzdas geležiniu lanku kausto, bet dumbliukas tarpupirščius jaukiai kutena. O dabar? Keturpėsčias, tiktai keturpėsčias. Opa! Portfelį, žmogau! Biurokrate, čiupk savo valdžios simbolį! O kaip? Į dantis, grūsk rankeną į dantis, ir – marš! O pusbačius palieki? Kišk juos portfelin. Sumuštinis, Aistės dovana... Kišenėn, į užantį jį arba... arba į pilvą.

– Pirmyn!

Susiradau švaresnę balutę upelio senvagėj, nusiploviau surūdijusiame vandeny aplipusias melsvu šlynu kojas, apsiaviau ir pajutau protinį dantį.

– Niekis, praeis.

Ir gerai padariau, šitoje vietoje išsikapanojęs: nuo čia išsidriekė takas, kuris, aplenkęs pusiau užakusias linmarkas, vedė tiesiog į vienkiemį. O dar toliau, už negiliai įręsto šulinio, stipriai prakvipusio grybais, jis išsitiesė į padorų keliuką, ir aš, nors pirštus graužk, pasigedau dviračio. Paskui ant kalnelio pamačiau kylančius dūmus ir šiferiu dengtą pirkią. Trianguliacijos bokšto nebuvo. Gal nuvertė? Dabar viskas taip greitai keičiasi: vakar telkšojo pelkė, o šiandien linguoja ilgas ekskavatoriaus kaklas; tiek metų skeryčiojosi ant kalnelio vėjinis malūnas, o nūnai – Bakcho šventykla...

Pasibeldžiau ir įžengiau į vidų. Kvietė kas ar ne – neišgirdau. Vidury gryčios, pasistačiusi tarp kojų primusą, senutė svilino riebę gaidį.

– Labas. Ar nueisiu į Užuberžę?

Moteriškė pakėlė ašarotas akis, apmojo, kas čia toks, ir tarė:

– Nueisi, kaipgi nenueisi, jei kojas turi.

– Kol kas turiu. O mokytoją ar rasiu?

– Ar tą Karklą?

– Tą patį.

– Mergička negrįžo, tai rasi.

– Kelintoj klasėj?

– Trečion įsiritu.

– Ar mokslas ne kaip sekasi?

– Mokslas kaip mokslas, bet va pavasarį su kiaulyte, vėliakos su gelta visą mėnesį lovoje prasivartė. Ką tamsta galvoji?

– O mokytoju patenkinta?

– Mokytoju? Visi mokytojai geri, savo reikalauja.

– Pirštais nesiskundžia?

– Pirštais? Kokiais pirštais?

– Nagi... savo. Neskauda jie?

– Nušąla, būna ir paskauda. Gi pirštines pati numezgiau. Dubultas.

Anūkė nesiskundžia, senelė nieko negirdėjo. Prasimanymas, tikriausiai, šlykštus prasimanymas. Na, ir žmonės!

– O kiek nuo jūsų iki mokyklos?

– Trys bus.

– Paėjėsiu. Viso labo.

– Sudiev.

Tegul ir visi trys, bet niekur nepaspruks tas Karklas.

Gerų, senų plytų ir naujo šiferio tvirtovė. Langai, nors ir kiek didesni už šaudymo angas, bet nemokykliniai. Ir tie patys aprizgę, apkaukę laukinėmis vynuogėmis su mažyčiais lyg šalteksnio uogos juodais burbuliukais. Mat, kur įsitvirtino nevidonas!

Be dvidešimt penkių minučių pirma. Bet kodėl taip tylu? Ką jie ten veikia? Užmigo?

Vaizdas tvarkingas. Darželis, eglaitės, trys – sidabrinės; ąžuoliukas, obelys... Visai dar žalias gluosnis svyruoklis. Raudonai dažyta malkinė, tvarkingas šulinys, skydas su priešgaisrinium inventorium; švarus kiemas, žvyruoti takeliai, gyvatvorė... Keletas obelių, iškerojusios liepos, dryžuota kartis; meteorologinė būdelė... jurginiai... Kas? Mokytojo Karklo jurginų nekanda šalnos? Užovėja... Nieko, visai neblogai senis susitvarkė.

Jei dešimtą pradeda, tai... keturiasdešimt penkios minutės, pertrauka, vėl...

Kitoje namo pusėje pasigirdo varpelis. Džiugus ir įsakmus skambėjimas. Ant sandėliuko šelmens inkilas. Lapai nugarbstyti. Kieme pasipylė vaikai. Rankos! Stebėk rankas! Pirštus įsidėmėk! Nepamiršk priminti, kad rankas padėtų ant piupitrių.

O štai ir jis pats. Atsistoja duryse su atverstu klasės žurnalu rankose. „Per konferencijas, pasitarimus, pedagoginius skaitymus... sėdi pirmoje eilėje ir klausosi.“ Toks paklusnus, gerutis, švelnus. Pakreipia galvą, pasikrapšto ausį, ir vėl pamaldus susikaupimas ir šventas uolumas. Broliukas Boneventūra. Dieve, ir su tonzūra! Virš rusvų ausų balzGANI pūkeliai; kakta aukšta, plyna, nosis neilga, kukli. Ir visai ne siauralūpis. Atlošia galvą ir prisidengia delnu akis. Stovi ant slenksčio ir žvelgia į saulę. Ranka, balta ir paklusni, ieško kišenės. Ištraukia didelę baltą skepetą. Pakelia it kapituliacijos vėliavą, papurto, skubiai glaudžia prie burnos ir... eščiik! Dar kartą ir dar. Planingai, viskas planingai. Žino, kur čiaudėti ir kada čiaudėti. Apsimetėlis! Bet kodėl tu apie jį vis galvoji taip, lyg jis iš tikrųjų būtų tiems vaikams knežinęs pirštus pianino dangčiu ar klavišais? Lyg tavęs paties niekad niekas nebūtų raštiškai skundęs, jog tu vikriai pasidirbai brandos atestatą ir vėliau apgavai visą mandatų komisiją. Nusišluosto akis.

– Svečias. Nebuvėlis svečias.

Ir skuba šitas senis pensininkas, skuba artyn. Plevėsuoja poplatės kelnės, švarko skvernai, ir mirga zomšinių batų galiukai.

– Svečias... nebuvėlis!

Abi Karklo rankos minkštos ir šiltos. Man niekad nebuvo maloni minkšta vyriška ranka. Kai kurie vaikai liovėsi bėgioti ir siausti, ėmė artintis. Aš žiūrėjau į jų pirštus.

– Trečius metus dirbu inspektorium, ir dar niekas manęs taip iškilmingai nesutiko – pasakiau, visiškai nepajutęs savo balse ironijos.

– Kiekvienas, kiekvienas pagal save, kiekvienas, kiekviena sutinka kaip moka. Pėstute?

– Visai. Ir važiuotas, ir pėsčias, ir keturpėsčias.

– Net ir keturpėsčias?

Keliais žodžiais papasakojau, kaip kėliausi per didįjį griovį.

– Kankiniai tie inspektoriai, kankiniai. Bet apsieik tu be jų! Brokas, savivalė... O manim pasitikėjo. Septynerius metus niekas rimtai kojos nekėlė. Kodėl? Juk ir aš žmogus. Ir abejoju, ir klystu, ir blaškausi.

– Būna kartais kankiniai ir mokiniai.

– Būna, būna, – skubotai patvirtino, bet neišsidavė niekuo. – Žiūrėk, kitas ir mokosi, ir dirba, ir stena, o grūdų nėra iš tų šiaudų. Ar ne kankinys šitoksai? A? Bet išlipa ir jis. Svarbiausia padėti tokiam atrasti save. Kai šitas pavyksta, viskas pavyksta.

Mane truputį varžė jo triukšmingas draugiškumas, ir aš pasistengiau būti santūresnis, nors aiškiai jutau, kad senis nori išsikalbėti. Todėl atsisakiau ir kviečiamas „po nuotykingos kelionės išsiurbti stiklą arbatos“. Aš turėjau aiškų tikslą.

Pataikiau į priešpaskutinę pamoką. Karklas dirbo su visom keturiom klasėm. Atsisėdau paskutiniame suole, nusiteikęs gana kritiškai. Iš pradžių tolydžio diskretiškai žvilgterėdamas mano pusėn, jis netrukus „įsivažiavo“ ir visai nebekreipė dėmesio į vizitatorių. Man pasidarė beveik net nesmagu, kad jis taip greit mane pamiršo. Bet tai truko neilgai. Neaiškią nuoskaudą ir skepsį pakeitė nustebimas. Pamoką senis vedė virtuoziskai. Aš nebegalėjau atsikratyti minties, kad sėdžiu ir klausausi darnaus choro, kur kiekvienas balsas, neprarasdamas savo individualybės ir paskirties, pajungtas prasmingam ansamblui. Ypač žavėjo meistriškas sugebėjimas kiekvieną mokinį įtraukti darban, priversti jį galvoti. Nemažai buvau

matęs gerų pamokų, bet panašios į šitą – dar niekados. Tas kerintis spektaklis tęsėsi iki to momento, kol Karklas visai klasei užminė mįslę:

– Kad atsikeltų, dangų paremtų, kad rankas turėtų, vagį pagautų, kad prakalbėtų, daug pasakytų.
Klasė susimąstė.

Visą laiką vaikštinėjęs tarp suolų ir priešais mokinius, senis staiga sustojo, rodomuoju pirštu kiek pakėlė viršutinę lūpą ir vos girdimai paklausė:

– Kas?

Dabar jis buvo kažkuo panašus į mitologinį graikų dievą Paną, slaptingos laimės pranašą.

– Pelytė! – staiga tyloje pasigirdo džiaugsmingas šūktelėjimas.

Senis atitraukė nuo burnos pirštą, geraširdiškai išsiviepė ir suabejojo:

– Argi?

Tuomet pirmame suole atsistojo maža mokinukė su rausvais kaspinukais ir paaiškino:

– Tamsta mokytojau, po pianiniu pelė palindo.

– Tegul ji ten pailsi, kol mes mįslę įminsime.

– Kelias! – netrukus sušuko keli balsai.

– Visiškai teisingai. Taikliai pasakyta?

– Taikliai.

Išnarstę mįslę į sudėtinės dalis, visa klasė be jokių sunkumų išnagrinėjo jos prasmę. Bet visa tai aš jau girdėjau tik viena ausimi: negalėjau atsistebėti, kodėl pianiną pamačiau tik dabar. Stovėjo jis priešais klasę, blizgantis, jaukus ir senoviškas... Jei ne ta pelė, aš jo būčiau visai nepastebėjęs. Kodėl? Pavergė senio darbas? Matyt.

Norėdamas nukreipti mintis, aš net pasistojau suole ir stengiausi įsiziūrėti į vaikų pirštus. Jie dabar nieko nerašė, ir jų rankos buvo padėtos ant juodų antvožų. Į mane niekas nekreipė dėmesio, visų žvilgsniai buvo subesti į tą ilgą kelią, kuris, „...jei rankas turėtų, vagį pagautų...“ Man atrodė, kad vieno, netoliese sėdinčio berniuko smilius buvo nenatūraliai pamėlęs. Ir ne nuo rašalo, o nuo kažko kito. Akys vėl nejučiom nuklydo prie pianino. Antvožų, tiktai antvožų! Šitas humaniškas instrumentas ko gero suteptas nekaltu krauju. Tas virtuoziškas senio darbas – niekas kitas, tik figos lapelis. Velniop jį! O ta mįslė? Kuriam galui jis iškniso šitą seną, buržuaziniu raugu atsiduodančią mįslę? „...dangų paremtų, vagį pagautų, daug pasakytų...“

– Kiekvienas žodis, kiekviena mintis, perėjusi per daugelį liaudies lūpų, virsta nušlifuoju deimantu, sugebančiu sugauti saulės spindulį ir nukreipti jį tiesiog į mūsų sąmonę.

Tai jo žodžiai.

Argi taip galima apie mįslę kalbėti pirmokams? Kodėl tik pirmokams? Klasėje sėdi ir ketvirtokai, ir trečiokai, ir... Vis tiek... O kas ta sąmonė?

– O apie sąmonę mes jau kalbėjome... Velnias! Jis sugeba skaityti žmogaus mintis.

– Prisiminkime, Algimantai!

– Sąmonė – tai sugebėjimas galvoti... sveikas protas...

– Visiškai teisingai. Papildysim.

Staiga iš po pianino šmurkštelėjo pelė. Stabtelėjo, pakraipė galvutę ir nuvirveno durų link. Pasigirdo keletas džiugių balsų. Gyvulėlis drykstelėjo atgal. Mokinių galvos sulingavo, eilės iškriko... Ūmai aš pajutau šiltą glustelėjimą prie kojos riešo. Instinktyviai čiupau abiem rankom virš kelių ir mėšlungiškai ją suspaudžiau. Peliūkštė leptelėjo prie mano bato ir tučtuojau dingo.

– Pranuk, išbėk paskambinti.

Pastebėjo kas nors ar ne? Atsargiai pakėliau galvą, pažvelgiau į dešinę, į kairę. Mokiniai tvarkingai sėdėjo suoluose ir rašėsi nuo lentos, kas paskirta rytdienai. Pasigirdo melodingas varpelio garsas. Kodėl tai atsitiko būtent man? Jų klasėje trisdešimt. Plius mokytojas. Turbūt, aš buvau ramiausias?

Po pamokų paprašiau visuotinio mokymo sąrašų ir kitokios mokyklinės dokumentacijos. Senis atnešė keletą aplankų ir paklausė, ar negalėtų valandėlei pasišalinti. Žinoma, aš sutikau.

Jam išėjus iš klasės, puoliau prie pianino ir pakėliau antvožą. Klavišai buvo balti, kiek apdilę ir be jokios dėmelės. Aš pervilkau jais pirštus ir pažvelgiau į langą. Už kokio puskilometro pamačiau trianguliacijos bokštą ir pagalvojau, kad išsiblaškytas mokyklų inspektoriui per didelė prabanga.

Mane nustebino mokinių charakteristikos. Kiekviena jų buvo tokia kruopšti, išsami ir nepanaši į kitas, kad aš, pamiršęs visą priekabumą, skaičiau jas it meno kūrinius, psichologines studijas.

„ALGIMANTAS AUGULIS – jautrus, nervingas, turįs lakią fantaziją berniukas. Sugeba abstrakčiai mąstyti, ne pagal metus (10 m.) subrendęs ir apsikaitęs (kai atėjo į pirmą klasę, ištisus metus jam nebuvo kas veikti). Kartą jis pasakė sapnavęs „begalybę“, o kai paklausiau, kokią begalybę, atrėžė: „Pienišką rūką, ilgo tilto pradžia ir taip keistai svaigsta galva.“ Net išsižiojau iš nuostabos. Beje, vaikas sapnuoja ir spalvotus sapnus. Mokosi labai nevienodai: penketus maišo su trejetais ir netgi dvejetais. Gabus visiems mokslams, bet trūksta jam ištvermės ir sistemos. Domisi nuotykių literatūra ir fotomenu (neseniai pradėjo ir pats ryškinti). Nelabai tvarkingas – sykį teko išvaryti iš klasės, kad išsimazgotų ausis; graužia nagus. Lengvai pasiduoda svetimai įtakai. Patekęs į reikiamas sąlygas, jis ateity gali tapti žymiu žmogum. Tėvai – paprasti kolūkiečiai laukininkai. Turi tris vyresnius brolius ir vieną ištekejusią seserį. Šeima gana darni, bet materialine gerove nepasižymi.

IŠVADA: Sudaryti sistemingo darbo įgūdžius, išmokyti dailiai rašyti ir visą laiką spausti tvarkingumą. Patariu prie lovos pasikabinti šūkį „Tvarkingumas – darbo sėkmė“. Pasikliauti daugiausia tik savim, nes tėvai mažaraščiai.“

„BEATRIČĖ KILNIŪTĖ – ambicinga, darbšti, daili (svarbiausia, kad ji jau pati žino tokia esanti); labai tvarkinga mergaitė. Geriausia klasėje mokinė. Gana ryškūs gabumai kalboms ir vaidybai. Turi gražų balsą ir neblogą klausą. Gerokai išpaikinta: į savo draugus, ypač berniukus, žiūri kiek iš aukšto. Labai mėgsta puoštis: kartą liepiau nusimauti nuo piršto žiedą su raudona akute. Paklausė, bet po to ištisą savaitę sėdėjo papūtusi lūpikes, vaizduodama neteisingai nuskriaustą. Panelė! Ir suknelė galėtų būti kiek ilgesnė – kai prieina prie lentos ir pasistiepia, suaugesni berniukai jau susižvalgo tarpusavy. Nelinkusi atsiprašyti. Bet šiaip geros, jautrios širdies. Kai skaitėm J. Biliūno „Kliudžiau“, nuriedėjo skruostais kelios ašaros, kurių ji visai nešluostė – tiek buvo įsigilinsi į vaizduojamą įvykį. Mėgsta deklamuoti, poeziją ir gerus šokoladinius saldinius. Tėvas – nusipelnęs tarybinio ūkio agronomas: kiek išpuikęs, bet sukalbamas (tėvų komiteto pirmininkas), o motina, kažkada lankiusi teatro studiją, dabar namų šeimininkė. Brolis devintokas, o vyriausioji sesuo studijuoja Konservatorijoje; toji tikra gražuolė; sako, kiek laisvoko elgesio.

IŠVADA: Įskiepyti daugiau kuklumo.“

„RIMANTAS RĪPKA – išsiblaškęs, liguistas (naktį dažnai pašoka iš lovos, o rytais nieko neprisimena), užguitas, baikščių motinos žvilgsnių, amžinai nudaužytais pirštais paauglys (12 m.). Atsikėlęs iš Kirtimų pradinės mokyklos; antroje ir trečioje klasėje sėdėjęs po dvejus metus. Keletą kartų į klasę buvo atsinešęs žadintuvą, kad girtas tėvas jo neišmestų pro langą, kam „skubinąs laiką“. Atsineša ir kitų lengvai dūžtamų daiktų: stiklainių, buteliukų su vaistais, lempos cilindrą ir pan. Buvo pabėgęs iš namų, sulaikytas Klaipėdos uoste. Kartais viskam apatiškas, abejingas; neskiria kai kurių spalvų, nors gerai piešia. Tiesa, mėgsta drožinėti, kalinėti, sodinti ir laistyti medelius. Kalbėjau su inspektore Liaudakaite dėl galimybės pasiūsti į vaikų namus. Liepė dar pakentėti. O kiek galima delsti? Vaikas žalojamas ir dvasiškai, ir fiziškai. Tėvas dirba kolūky. Ir monteriu, ir prie statybų, ir šoferiu, ir „rimorium“, ir kalviu, ir padieniu darbininku, ir kuo tik nori. Jis – šimtadarbis, bet turi „auksines rankas“. Kolūkius keičia kaip čigonas arklius. Kai negirtas – žmogus kaip žmogus. Ir sūnų savotiškai myli. Daug kartų su juo šnekėta, kviesta; du sykius svarstytas draugiškame teisme. Viskas veltui. Motina – užguita, suvargusi; astmininkė. Šeimoje ji neturi jokio balso. Vienas brolis – traktorininkas (baigęs tik penkias klases), o pats vyriausias – kolonijoje už sunkų brigadininko sužalojimą. Ir vis dėlto nemanau, kad Rimantas jau yra beviltiškas.

IŠVADA: Toliau ieškoti kelio į berniuko protą ir širdį. Antra vertus, dar vis negaliu atsikratyti pagundos pasiimti jį pas save ir pamėginti iš jo ką padaryti. Deja, kliūčių daugiau, negu maniau.”

Štai koks senis! Sumanė savo mokymą ir auklėjimą paremti konkrečiais faktais. Na, bet žiūrėsime toliau. „ROTA SALADŽIŪTĖ – guvi, linksma, draugiška, geros sveikatos, optimizmo įsikūnijimas. Raudonskruostė. kažkas ją praminė Rojaus Obuoliuku. Ta pravardė jai patinka ir...”

Mane nutraukė pasirodęs duryse šių „studijų“ autorius. Jis buvo su prijuoste; veidas įraudęs, akys blizgėjo. Santūriai šyptelėjo.

– Gal uždėsime ką nors ant danties?

Aš prisiminiau Aistės buterbrodą, jos žodžius, mestus pro atdarą langą, ir atsakiau:

– Ačiū. Kada rašėt šitas charakteristikas?

– Praėjusią vasarą.

– O medžiagą... stebėjimus rinkote visą laiką?

– Be abejo.

– Kodėl aš klausiu? Man rodos, kad jos, tos charakteristikos, turi kažkokį atskaitinį, tiksliau tariant, informacinį pobūdį. Net kilo mintis, kad štai mokytojas dirba, pluša, mąsto, viską turi prieš akis ir va vieną gražią dieną jis pagalvoja, kad gali rytoj ir nebedirbti, kad gali jo vietą užimti kitas. O kad tas kitas nebūtų kaip keleivis svetimoje girioje, reikia jam kompasos...

– Pensininkas negali pamiršti, kad jis pensininkas.

Matydamas, kad senis apie tai nenori daug šnekėti, aš jo nebeklausinėjau, tik paprašiau parodyti mokinių sąsiuvinius.

– Gal vėliau?

Aš neturiu pamiršti, ko čia atvykau. Tegul senis ir dirba gerai, tegul laiškas ir anoniminis, tegul ir žarna žarną ryja, bet negalima duotis išmušamam iš vėžių. Neatsilaikysi vieną kartą, susigundysi ir kitą.

– Darbas yra darbas.

Senis tyliai uždarė duris.

Susiradau portfelyje Aistės sumuštinį ir atsikandau. Duona, dešra ir sviestas tirpo burnoje. Atsikandau dar porą kąsnių.

Karklas grįžo su krūve sąsiuvinų. Jo veidas buvo prigesęs, lūpų kampučiai nusvirę, o prijuostės raištis atsileidęs.

Mano nustebimas pasiekė aukščiausią laipsnį, kai pradėjau vartyti mokinių sąsiuvinius. Švarūs, tvarkingi, o rašysena pavydėtina. Paprašiau klasės žurnalo ir sutikrinau vaikų pavardes. Taip, nė vieno mokinio sąsiuvinis nenuslėptas.

– Kaip jums taip pavyksta? – atsargiai nurijęs kąsni, paklausiau, nebegalėdamas nuslėpti susižavėjimo mokinių rašysena.

Senio veidas kiek nušvito.

– O jūs pasižiūrėtumėt Kirtimų mokykloj. Dar ne tą pamatytumėt.

Nuoširdus pagyrimas ir akmeninę širdį trupina, o jis: „...pasižiūrėtumėt Kirtimų mokykloj“. Kas tai per žmogus?

– Toli?

– Iki Palieknės važiuot?

– Atrodo. Vieškeliu iki baltos koplytėlės: paskui dvikamienis ąžuolas...

– Tolyne vieškeliu per kaimą, po to dešinėn... ant kalnelio. Televizorių įsitaisė. Talentas. Jau užgimė mokytoja. Mes dalinamės patirtimi. Beje, ir ją pelytė atakavo.

– Kokia pelytė? – paklausiau suglumęs.

– Nagi šita... – kiek sutriko senis. – Ko gero, ta pati.

– Tai jūs matėt?

– O kaipgi. Pedagogas viską turi matyti, – paslaptinai šyptelėjo, ir tuo pat metu aš sugavau jo žvilgsnį ant savo sumuštinio, kuris, suvyniotas į sviestinį popierių, dryksojo atidarytame suole. Man pasidarė nejauku, ir aš instinktyviai, kone prieš savo valią paklausiau:

– O Blyža?

– Kas... Blyža?

– Toli gyvena?

– O gi va, – senis ištiesė į langą ranką. – Už šito beržynėlio. Va ir dūmai rūksta. Magdikleckius verda.

– Kodėl magdikleckius?

– Ji šitam specialistė.

– Valgėt?

– Kiek kartų! Blyžienė pas mane valytoja dirbo. Gera buvo moteriškė.

– Kodėl buvo?

– Nebedirba.

– Aišku,– pasakiau ir atsistočiau. Tučtuojau dingtelėjo mintis, kam šitaip pasakiau.

– Viskas aišku, – dar kartą pakartočiau ir ne be pastangų išsikrapščiau iš ankšto mokyklinio suolo.

Šitą anonimą rašė kas nors iš Blyžų. Aš dar labiau nustebau, kai atsidūriau nedideliame kambarėly ir pirmiausia ant stalo pamačiau butelį su kabančiu tiltu. Tas butelis man atrodė daug didesnis, negu turėtų būti iš tikrųjų.

Mediniu šaukštu senis įdėjo man į lėkštę garuojančios kiaušininės su spirgais ir vikriai ištraukė butelio kamštį. Jaukiai pokštelėjo, ir virš gurklio pasirodė balzganai dūmeliai. Koks čia gėrimas? Nuo sienos mįslingai šypsojo dar jaunos moters portretas. Ji kažkuo buvo panaši į ne kartą matytą Nobelio premijos laureatę Mariją Sklodovską-Kiuri, tik plaukai kiek kitaip sušukuoti.

– Prosit!

Gelsvas, prėskas, švelnus skystimėlis.

– Vienas gyvenat?

Senis žvilgterėjo į mįslingai šypsantį moters veidą ant sienos ir tarė:

– Charakteriai neatitiko.

– Tai kam?..

– Tegul. Kas buvo, vis tiek to neišbrauksi. Nekabos ant sienos, kabos širdy. Prie kapų gyvendamas, pripranti ir prie antkapių. Kąskit.

Kramčiau kiaušininę su agurku, duona ir neaiškiai jutau, kad senis darosi vis paslaptingesnis, mažiau šnekus.

– Mirė?

– Man – taip.

– O šeimos?..

– Sūnus užsimušė Pamiro kalnuose.

Stojo nejauki tylą.

– Šito nekabinu ant sienos, – paaiškino paprastai ir kietai.

Radijus „Telefunken“, aklina senoviška spinta su apsilupinėjusiais karnizais ir masyviom kojom, didžiulė rėčka kampe, balta elektros pūslė palubėje, smuikas prie sienos ir... jokio garbės rašto, kokių pilna kitose mokyklose bei pedagogų butuose.

– Mane sužavėjo jūsų charakteristikos.

– Išgerkim.

Šį kartą mudu susidaužėm stikliukais.

– Jos tokios išsamios ir, atrodo, taiklios.

– Taip? Būtinai nuvažiuokit į Kirtimus.

– O kodėl?

- Perspektyva, ateitis, o aš?.. Mohikanas. Paskutinis mohikanas.
- Kuria prasme?
- Visokiom, visokiom. Tik ne ta, apie kurią galvojat.
- Aš nieko negalvoju.

Ir iš tikro tuo metu aš nieko negalvojojau. Kojos maloniai apsunko, krūtinėje kažkas atslūgo, visame kūne buvo laisva ir kažkaip švelniai saugu. Tik kažkur giliai pašamonėje gruzdėjo miglota mintis, neaiškus priekaištas: dėl ko man taip nuodėmingai gera čia prie šito apvalaus stalo su kabančiu virš jo ir vis didėjančiu geležiniu tiltu... Geležinė lova, geležinė krosnis, geležinė viryklė, geležinis klevo lapas pelenams... geležinis senis. Kodėl ir senis geležinis? Nesvarbu. Aš vėl išgėriau.

- Ne ta...
- Kas?
- Ne ta prasme. Aš – anonimas.

Anonimas? Kodėl? Jaučia senis, ko aš čia pas jį atvažiauvau? Turbūt, turbūt... tikriausiai... Jis velnio neštas ir pamestas. Toks viską jaučia, viską žino. Tegul. Ir aš... viską žinau. O ką? Visą viską... Velniop tą... viską!

- Išgerkim.

Klauso senelis. Ima taurelę ir neša prie lūpų. Bet kokie lėti jo judesiai. Ir neaiškūs. Kaip šešėliai. Seni, tu esi šešėlis. Koks? Savo paties. Ne. Savo Marijos Sklodovskos. Irgi ne. Anonimo. Seni, tu esi anonimo šešėlis.

- Cha, cha, cha...
- Linksma?
- Truputį. Pagrokit.
- Ką?
- Ką nors... smuiku... kad ir: „Ėjo vaikučiai į mokyklėlę... očia-čia-a, opa-pa... į mokyklė-ė-ė...“
- Senis žiūri ir tyli.

– Nežiūrėkit... taip agresyviai, aš negirtas. Man tik linksma. O gal pianinu? Ką nors pianinu. Gerai? Smagi muzika visad kelia aukštyn.

Senis šluostosi lūpas, stojas ir tyliai eina. Aš seku iš paskos. Seku labai tiesiai, pasitempęs, stipriai kulnais paspausdamas grindis. Mane suima šviesus graudulys dėl tokio senio paklusnumo, ir aš staiga prisimenu japonų admirolo Togo kažkada pasakytus žodžius: „Elkis taip, lyg būtum didžiulėje aikštėje, o tave stebėtų tūkstančiai žiurovų.“

Atsargiai senis prisitraukia prie pianino apvalią taburetę, tyliai sėda, ištiesia abi rankas, palanksto pirštus, kažkas vos girdimai trakšteli. Staiga jo veidas suakmenėja, pasidaro rūstus, nežvelgiamas ir... kerta į klavišus. Palubėn purpteli tamsiai mėlyna paukštė ir sklando, gedulingai šnarėdamas sparnais. Aiste, ką tu dabar veiki? Paskui lubos tyliai prasiskiria, sumirga žali paukščiai. Ir sukasi jie ratu, ir eina lenktynių, ir džiugiai virpa vietoje. Nuo jų sparnų krinta šviesi rasa ir sproginėja ore, dar nespėjusi nukristi į skardinius maldyklų stogus, juodus tvenkinius ir baltus vaikiškus karstus. Klasės langai baugiai nutolsta ir paraudonuoja nuo vakarinės žaros, ir kažkas didelis, liūdnai sulinkęs, žengia laukais, čežindamas rudenio lapus ir vėsią plevėsuodamas pilkais skvernais.

Mane apima melancholiškas džiaugsmas. Uždegu šviesą ir sakau:

- Man jau laikas.

Senis atsistoja, užvožia pianino dangtį. Pasilikti nakčiai jis nedraudžia. Mielu noru dar išmesčiau to „kabančio tilto“ stiklėlį. Ir iš tikrųjų senis dar pasiūlo. Žinoma, aš sutinku. Geriu su tokiu, kuris skaito žmonių mintis.

Išėjau gerokai sutemus: ir beržynėlis, ir trianguliacijos bokštas, ir miškas, iš trijų pusių supantis kalnelį su raudona mokykla, jau buvo dingę, tik vakaruose, it baigiantis blėsti gaisras, dar švietė pašvaistė. Patraukiau tiesiai į ją. Senis liko prie meteorologinės būdelės. Staiga išgirdau balsą:

– Drauge inspektorium.

Aš sustojau ir atsigrėžiau.

Šnopusdamas pribėgo senis ir įgrūdo man į rankas blizgantį daiktą.

– Prožektorius?

– Paimkit.

– Ačiū.

– O į kirtimus... neikit.

– Kodėl? – nustebau, jausdamas tamsoje skvarbų žvilgsnį.

– Nereikia. Kitas rajonas.

– Tik dėl to?

Senis nebeatsako, tik dar kartą primena, kaip surasti tiltelį per griovį. Prožektorius ne tiek padeda, kiek trukdo. Gelsva, seno vilko akim jis vis ieško žemėje gražesnės vietos, o kojos neklauso. Pakeli jį aukščiau, nustatai priešais save, ir tučtuojau gelsva srovelė ištirpsta tamsoje, neįstengdama pragrežti aksominės nakties. Ir nežinai, žmogus, laikai šviesą rankoje ar ne. Geriausia negadinti akių ir eiti... Eiti? Kipšas žino, koks čia dabar tas mano ėjimas. Vėjas supūtė, ir pats nepajuntu, kaip kojos ima painiotis. Vienas išganymas, kad dar ta galvelė dirba blaiviai ir noriai. Kuo jis mane vaišino? Sutura krūmine ar užmaskuotu spiritu? Viena tik aišku, kad tai ne vengriškas konjakas, užgrūdintas šampanas ar koks nors brendis. Tik butelis buvo su kabančio tilto etikete. Velnias griebtų, kaip mėto į šalis. Siūbuoju lyg sena karavelė. Senis, matyt, tyčia nugirdė, kad iki galo savo misijos neatlikčiau... Žinoma, ir neatlikau... Ir su vaikais nepasišnekėjau, ir pas Blyžą neužėjau... Ir, svarbiausia, jam pačiam nieko neužsiminiau. O dar tas kvailas linksmumas. „Ką nors... smuiku ar pianinu...“ Kretinas! Ne, pardon, paknopstomis negalima. Visi durniai gauda kiškius paknopstomis. O gal prisėsti, atsipūsti? Dar ką prasimanysi! O jei nebeatsikelsi? O jei snaudulys? Miegas... Ras ataušusį inspektorių rytą vaikai, eidami očia-čia-a, opa-pa... į „mokyklėlę“. Ne, su miegu nežaidžiama. Galima su pianino antvožu knežinti vaikeliams pirštukus, galima pakišti garbanotam šunyčiui koją, kad įsegtų juodą „sagutę“ virš gurnelio, galima rašyti tobulas charakteristikas, galima klastoti istoriją, galima siurbti Karklo gyvybės eliksyrą... viskas galima, tik negalima sėsti motinai žemei ant veido... Ne-e!

Va ir tas pragaro griovys.

– Tu turi pereiti, tu turi pereiti, niekas pasauly nepereis – tu pereisi.

Tiltelis? Niekur nesimato tiltelio. Ieškosi tu jo. Džiaukis, kad dar į kokį šulinį ar linmarką neįlindai.

Deja, šitoji kliūtis buvo ne iš lengvųjų. Užsėdęs raitas ant porteflio, gražiai nuslydau šlaitu, bet pataikiau į patį vandenėlį. Atsirėmiau visom keturiom į klampų dugną ir... atsistojau. Galva pradūriau dangų. Išsikrapštyti buvo kur kas sunkiau. Ropojau kaip varlė – keturpėsčias. Ropojau pamažu, atkakliai ir įniršęs. Darbavausi rankomis ir kojomis, galva ir dantimis, bet kažkas vis tempė atgal, painiojo judesius ir temdė akis, o anksčiau draugiškai pasitarnavęs portfelis dabar tik maišėsi tarp galūnių. Vos tik tverdavausi kraštinio grumsto, žolės kuokšto ar prasikišusio akmens, kaip viskas dingdavo, sprukdavo šalin, ir aš vėl atsidurdavau dugne. Ir taip ne vieną kartą. Pradėjo gelti kojas, burna išdžiūvo, o rankos sugrubo ir sumedėjo. Nejaugi amžiams čia turėsiu pasilikti? Ir tuomet prieš akis išniro Aistės veidas. Jis buvo tamsus, nežvelgiamas, be galo indėniškas. Aiste, tau juokingos mano pastangos? Tu gailiesi šito žmogaus? Ko gero, ir niekini jį? Be reikalo, Aiste, tikrai be reikalo. Tu per anksti jį palikai likimo valiai. Bet jis dar parodys, ką gali. Ir parodys tuoj pat.

– Pirmyn!

Ir iš tikrųjų šitas kartas nemelavo: sukandau dantis ir... atsistojau ant griovio krašto. Netoliese mirgėjo žiburėlis. Kaimas? Taip, kaimas tenai ir buvo. Pasijutau blaivus it naujagimis.

Daržinėlės savininkas dar nemiegojo, bet aš nuėjau tiesiai prie dviračio. Deja, durys buvo užrakintos. Kaip žmogui toks galiu pasirodyti? Drožti pėsčiam? Dvidešimt su magaryčiom.

Bešvyturiuodamas pamačiau pavartę. Pabandžiau nustumti ją į šalį, ir man vargais negalais pavyko. Nieko nelaukdamas, įlindau vidun. Dviratis tebegulėjo. Atsisėdau ant apversto kubiliuko, nusiaviau batus, išpyliau vandenį, išgręžiau kojines, vėl apsiaviau. Paskui išsipešiau šiaudų gniūžtę ir ilgai ja tryniau, brūžinau krūtinę, pilvą, kelius. Kai išgirdau už sienos dūsausiant didelį šiltą gyvulį, suėmė toks ilgesys ir nuovargis, nors krisk ir numirk. Tu neturi pasiduoti, tau negalima suglebti, tu privalai žengti paskutinį ir lemiamą žingsnį.

Dviračio ragai ir pedalai kliuvo už durų apačios ir arė drėgną žemę, klaikiai barškėjo skardinės dalys, bet niekas nebepajėgė manęs sulaikyti.

Nusivedžiau iki kelio, žvilgtterėjau į apšviestą langą – užuolaida neleido pamatyti, kam turiu būti dėkingas už pastogę – sėdau ir nuvažiavau. Prieš tai dar įkišau prožektorių į portfelį taip, kad jis man pašviestų kelią. Iš pradžių dar vis traukė į savo glėbį pakelės grioviai, bet pamažu šitą trauką nugalėjau, apsipratau ir, stengdamasis kiek apšilti, myniau lyg patrakęs.

Rytą nubudęs, pirmiausia pamačiau savo drabužius. Jie buvo nusviesti tiesiog ant grindų, ir jų liūdnas vaizdas suspaudė man širdį. Pašokau iš lovos ir patikrinau dokumentus. Didelis akmuo nukrito nuo krūtinės, kai suradau juos nesulipusius ir gana tvarkingus – vis dėlto pilvu šliaužta nebuvo. Tik laikrodis tylėjo.

Nusiprausiau, atsigėriau šalto vandens, apsilvilkau išeiginiu kostiumu, šlapiu skuduru išsivaliau sintetinį lietpaltį ir išdrožiau darban.

Rytas man patiko, ir nusprendžiau patraukti aplinkiniu keliu. Gera buvo jausti po kojomis čėžančius lapus, kurių čia niekas negrėbstė, ir negalvoti apie tai, ko dar nesuspėjai ir niekad negali suspėti padaryti. Ir mintys čia esti kitokios, negu gatvėje arba tarp keturių sienų. Jos tarytum pakyla nuo žemės, susiranda pačios save, džiaugiasi šventiška išpažintimi ir droviai kužda: „Viskas praeina, viskas pasilieka praeity, ir tau neverta graužtis dėl to, kas dar ateis.“ Nesinori su jomis ir ginčytis, protestuoti arba kažką kvailai įrodinėti. Jos pasidaro lyg ir nebe tavo, o kažkieno kito, to, kuris žengia tuščias ir laisvas vingiuojančiu tarp medžių taku, ir tave, žiūrintį į jį iš šalies, suima atlaidus gerumas, kad dar nieko, absoliučiai nieko nebuvo, kas atimtų visam laikui iš tavęs šitą tylią laimę ir gaudžią prasmę be sąžinės graužaties ir širdgėlos eiti per liūdnai šnarančius rudenio lapus.

Tačiau šį rytą net parke stovėjo prieš akis senis Karklas ir atkakliai kartojo:

– Nereikia! Nereikia! Nereikia!

Aistė nustebo, kad aš toks „šviežias, protingai išblyškęs ir pasipuošęs lyg jaunavedys“. Ir man pačiam buvo nemaloniai aišku, kad aš šiandien kitoks, negu visuomet, todėl nesileidau į ilgas kalbas.

– Na, kaip ten su tuo pianinu? – netrukus paklausė ji.

– Nesuspėjau prisikasti iki pačių šaknų, bet, atrodo, blefuti. Ko gero, reikės dar kartą pavažiuoti. Stebėjau tik vieną pamoką. Ir su tais Blyžom neteko akis į akį susitikti. Bet dirbti, be abejo, senis sugeba.

– Jo paruoštais mokiniais mokyklos negali atsidžiaugti.

– Tai kodėl mes tiek mažai žinom apie tokius?

– Gal ne visuomet ir norime žinoti.

– Ką turi galvoj?

– Kai kada ir nepatogu priešpastatyti seną ir naują mokyklą.

– A–a... Matyt, tik dėl to senis ir siūlė nuvažiuoti į Kirtimus, kur jaunystė stebuklus daro. Kas ten dirba?

– Kirtimai – ne mūsų rajone, – trumpai ir sausai nukirto Aistė.

– O kaip tavo rišėja?

– Atėmėm.

– Ir sąžinė negraužia?

– Žinai, truputį grauzia, – atsakė ji paprastai ir neišsisukinėdama.

Man visad atrišdavo liežuvį jos atvirumas ir paprastumas. Todėl, nieko nelaukdamas, papasakojau jai su visomis detalėmis apie vizitą Užuberžės pradinėje mokykloje, apsilankymą Karklo pamokoje, vaikų charakteristikas ir jų sąsiuvinius, apie senio vaišes... Aistė klausėsi kažko jaudindamasi, be paliovos ilgais ir tamsiais pirštais sukiodama parkerį ir kartu vengdama mano žvilgsnio. Nenuslėpiau ir jos indėniško veido, kuris man padėjo išlipti iš nelemto griovio. Pelytę nutylėjau, o kai užsiminiau apie paskutinius senio žodžius, kad nereikia važiuoti į Kirtimus, ji vaikiškai nudžiugo.

– Tai kaip? Važiوسي tenai ar ne?

– Dar galvoju. O kas ten dirba?

Mūsų pokalbį nutraukė įėjęs švietimo skyriaus vedėjas. Jis buvo auliniais batais, tamsiai žaliomis galifė kelnėmis, rudu megztiniu, ežiuku pakirpta galva ir darbingai nusiteikęs. Aš prisiminiau jo rezoliuciją ir atlaidžiai šyptelėjau. Jis taip pat kažkodėl parodė savo raudonas dantenas ir pasiteiravo, ką sužinojau Užuberžėje. Man teko dar kartą trumpai papasakoti, ką ten mačiau ir nuveikiau. Kai baigiau, jis tarė:

– Vadinasi, Blyža liko už borto?

– Taip išeina, – patvirtinau.

– Ką šiandien numatęs?

– Nieko ypatinga.

– Tai užrauk šitą klausimą.

Jam išėjus, aš prisiminiau, kaip vedėjas kartą, įsigėręs ir pagautas atvirumo priepuolio, mums abiems su Aiste pareiškė: „Aš be jūsų niekas“, – ir nusprendžiau tuojau vėl sėsti ant dviračio.

– Nuvažiuosi ir pamatysi.

– Ką pamatysiu?

– Kas dirba Kirtimuose.

– Tai patari važiuoti?

– Vis tiek neiškęsi.

Įsiklausydamas į ramiai ir intymiai šnarančias dviračio padangas palei vieškelio griovius, kurie šį kartą manęs visai negundė savo patogiu ilgumu, aš nusprendžiau pirmiausia užsukti pas Blyžas, tenai išsiaiškinti, ilgai neužtrukti ir paskui, nieko nelaukiant, patraukti į Kirtimus. Tačiau koks buvo mano nustebimas, kai apsižiūrėjau, nusėdęs nuo dviračio ir besivedęs jį takeliu, suspaustu tarp rudeniškai praretėjusių akacijų gyvatvorių, dailaus namo link, kur ant šiferio stogo, išskėtusi rankas, tarytum norėdama apkabinti, laukė grakšti televizoriaus antena. O žvilgterėjęs į didelį mokyklos langą, tiesiog nebetekau žado. Nejaugi! Ar aš tik nesapnuoju? Baltoje klasėje, priešais mokinius stovėjo... Aistė. Ir tas pats tamsaus gymio veidas, ir ta pati kiek knerpta nosis, ir tie patys ilgi juodi plaukai, laisvai krentantys ant pečių, ir ta pati didoka burna, ir tie patys linksmi, kiek griežtoki judesiai. Dieve mano, kaip ji čia pateko?! Stovėjau ir negalėjau atplėšti žvilgsnio. Ir štai mudviejų akys susitiko. Ji visu kūnu krūptelėjo ir, tikriausiai, aiktelėjo, mergiškai ir žaismingai, ir aš ūmai pamačiau daugybę subestų į save akių. Jos visos, didelės ir išsigandusios, šaukte šaukė: „Neatiduosim, neatiduosim; eik, iš kur atėjęs!“ Aš nusiėmiau beretę, įgrūdau ją į kišenę ir pastačiau dviratį prie mokyklos kampo.

O paskui viskas vyko lyg tikrame sapne. Atsisėdau kaip ir vakar paskutiniame suole ir parėmiau ranka galvą. Ji jaudinosi, labai jaudinosi, o man buvo malonu stebėti šitą gražų jaudinimąsi. Aš nieko nenorėjau žinoti, vien tik matyti ją šitaip stovinčią priešais mane, kažką sakančią ir kažką darančią šitoje erdvioje klasėje, kurios sienos slinko tolyn ir tolyn, kol išnyko visai.

...Buvo pati rugsėjo pradžia, sekmadienio vakaras, ir visur aidėjo trankūs žmonių balsai. Mesėjome kartu, ieškokom nuošalesnių kampelių ir nuklydome į patį parko pakraštį, kur virš skaidraus upelio kaspino buvo kone horizontaliai palinkęs medis. Aistė stryktelėjo ant jo kamieno, balansuodama abiem

rankom, paėjęjo iki upelio vidurio ir vikriai atsisėdo. Paskui dar vikriau, veik nesugaunamu judesiu ir be rankų pagalbos, numetė batelius į kitą krantą ir įmerkė grakščias kojas vandenin. Ir, mažliai tylėdama, atsargiai jas ten supo. Vandeny virš žalių medžių viršūnių lyg tolimų lėktuvų šešėliai šmėkščiojo žuvsys, ir man toptelėjo mintis, kad ši nuostabi akimirka tuoj praeis ir dings amžinai, o aš neturiu nei fotoaparato, nei poeto galvos, nei drąsos žiūrėti į ją, pakibusią virš abejingos bedugnės. Ir svarbiausia, kad aš, dar jos kaip reikiant nepažindamas, vien tik stebėdamas iš tolo, baisiai bijojau išsiskirti su ja ir tuo pačiu metu tą išsiskyrimą jau širdy neaiškiai pergyvenau. Ūmai ji visu korpusu pasisuko ir paklausė:

– Ką tu galvoji?

Aš suglumau, lyg nučiuptas nusikaltimo vietoje vaikėzas, bet suėmiau save į nagą.

– Tu... čia dabar... šitoje laukinėje gamtoje... ir pati kaip laukinė. Indėnė. Kokia nors... Erelio Sparno duktė.

– Tikrai? – paklausė ji ir kilsterėjo virš vandens dešinę koją, tarytum demonstruodama jos lygią indėnišką spalvą.

Aš pasislinkau prie pat vandens, instinktyviai pasilenkiau ir žemiau jos gurnelio pamačiau mažą pulsuojantį tašką. Jis buvo kiek šviesesnis už visą bronzinę kojos odą, graudžiai bejėgiškas, išstatytas visiems pavojams ir negandoms. Prisiminiau aną garbanotą it avinukas šunyty, ir mane suėmė pagunda paliesti lūpomis tą gyslutę. Aš net šyptelėjau, suglumęs nuo tokios minties ir vaizdo.

– Kas tau? – paklausė ji, vėl panardindama į vandenį koją.

– Nieko.

– Nesakai?

– Tikrai tikrai nieko, – pakartojau vaikiškai naiviai, kaip kažkada, be galo seniai, sakydavau, pamatęs įbestas į mane susirūpinusias motinos akis.

– Tebūnie nieko, – nusileido ji, bet balse nuskambėjo nuoskauda ir susierzinimas. Paskui ranka susirado šaką, pasirėmė, vikriai atsistojo, paėjęjo kelis žingsnelius į priekį ir liuoktelėjo kiton upelio pusėn. Aš perbėgau medžio kamieną, pasivijau ją ir, pačiupeš ant rankų, užnešiau krantu. Ji apkabino mano kaklą, prisiglaudė prie krūtinės, ir aš nieko kito nejutau, tiktai kibius jos pirštus, kurie dilgino man pasmakrę, o ausyse dusliai plakė širdis, tik nežinojau kieno.

Ta pati ar ne? Ir tada pastebėjau ant jaunutės mokytojos krūtinės komjaunimo ženklelį, kuris čia tykstelėdavo saulėje raudona dėmele, čia vėl pasislėpdavo drabužio klostėse.

Ne, čia kita.

Turbūt, kita.

Bet kokia panaši!

Išvažiavau apsvaigęs, apniktas aibės minčių ir visas nesavame kailyje. Norėjosi kiekvieną sutiktą gyvą padarą užkalbinti, draugiškai apkumščiuoti arba suduoti sprigtu į nosį. Lyg tyčia nebuvo su kuo pasidalinti džiaugsmu, mintimis ir jėgų perteklium. Todėl, išvydęs prie kelio besiganančią karvę, nušokau nuo dviračio ir įrėmiau galvą jai į tarpuragę. Gyvulys šūstelėjo išsigandęs į šalį, ir aš suklypau ant kelių. Pasilenkiau ir lyg mahometonas tris kartus pabučiavau žemę, kuri išaugino JĄ.

Tik prie didžiojo griovio, akimis suradęs platų su dviem turėklų eilėm lieptą, prisiminiau, ką Kirtimų mokytoja kalbėjo apie pedagogą Karklą, jo gyvenimą ir jo mokinių charakteristikas. Šitas savo charakteristikas senis rašė prieš pat sunkią širdies operaciją, kai jau buvo susitaikęs su mintimi, kad savo darbą teks atidėti... amžinai. Apie senį ji kalbėjo noriai ir kone pamaldžiai, tarytum prieš jos akis būtų atsivėręs stebuklas, kurio nei supranta, nei nori suprasti, o trokšta vien žavėtis ir juo gyventi. Nenorėdamas mesti šešėlio ant merginos stabo, apie pianiną ir vaikų pirštus aš nieko jai nesakiau. Tik negera buvo įtarti ir jausti, kad senis ją įsimylėjęs, o jauna mokytoja negali atsisipirti tai keistai talentingo senio silpnybei. Ar galėjau užsiminti apie kažkokį anonimą?

– Ne.

O kas atsitiktų, jei pats senis jį pamatytų? Iš karto viskas paaiškėtų. Juk toks pedagogas, kuris taip nuoširdžiai, sumaniai dirba, skaito žmogaus mintis ir rašo tokias rūpestingas mokinių charakteristikas, negali būti eilinis veidmainis ir juo labiau išsiginti, kad niekad nepasidavė silpnumo akimirkoms.

Karališkai persikėlęs per griovį, aš sustojau, išnaršiau visas kišenes, bet laiško niekur neradau. Kur jis? Palikau įstaigoje? Atrodo, kad ne, įsidėjau. Tuomet atsegiau kabantį ant dviračio rėmo portfelį ir pamačiau vakarykštį Aistės sumuštinį, su tokia meile man numestą pro atdarą langą. Sušveičiau jį, galvodamas apie Kirtimų mokytoją ir savo džiugią ateitį. Apsilaižiau. Paskui vėl suskatau ieškoti anonimo. Pagaliau aptikau laišką lietpalčio kišenėje.

Karklo kambary jau degė šviesa. Aš prislinkau prie lango, pasistiepiu ir per užuolaidos viršų pažvelgiau į vidų. Senio galva bolavo patamsy, o ant pradėto rašyti popieriaus lapo buvo paklotos abi rankos. Ryškiai apšviestos stalinės lempos su žaliu gaubtu, jos atrodė be galo pavargusios ir nesveikai putlios. Jam iš dešinės, kairės ir priešaky margavo daug nedidelių kortelių su ilgesniais ar trumpesniais įrašais. Iš karto supratau, jog ten užfiksuoti ne vienerių metų stebėjimų, apmąstymų ir nemigo naktų duomenys. Aš kone prisiplojau prie stiklo iš nuodėmingo noro iššifruoti, kas ten parašyta.

Senis staiga pakėlė galvą ir neramiai apsidairė. Aš atstupstas atšokau nuo lango į šalį. Bet pasitraukiau taip, kad dalis kambario ir apvalaus stalo buvo aiškiai matyti. Vėl pradėjo jis rašyti, bet kažkas jį varžė, nedavė susikaupti. Atsistojo, ryžtingai priėjo prie kabančio ant sienos moters portreto, pasipurtė ir palengva, lyg stengdamasis nublokšti didelę naštą nuo pečių, jį apgrėžė veidu į sieną. Kažkas jam trukdo susikaupti ir dirbti, tačiau senis nežino, kokie tai monai ar šmėklos. Dar kartą klestelėjo kėdėn ir alsiai susiėmė delnais veidą. Jo švarko rankogaliai buvo atbrizgę ir kažkaip gaudžiai derinosi su širmų ūsų šepetėliu ir iškrikusia šypsena. Pasakytum senis kažko laukia, neramiai ir liūdnai, bet stengiasi save įtikinti nieko nelaukiąs, o kupinas neatidėliotinių sumanymų, kurių prasmė jam vien tik laikinai miglota. Tūnojo jis taip ilgai ir sunkiai, tarytum versdamas save kažką prisiminti ir nuspręsti. Galiausiai vėl pakilo, žengė žingsnį į priekį ir lyg išplėstu iš krūtinės judesiu abiem rankom iki galo atlapojo langą. Visu korpusu persisvėrė ir kimiai paklausė:

– Kas ten?

Aš atsargiai apėjau visą mokyklą ir pabarškinau į laukujas duris. Išgirdęs lėtus ir sunkius žingsnius, aš dar kartą pabarškinau.

– Tu, Gertrūda?

– Tai aš... – sumurmėjau, kovodamas su staiga apėmusiu keistu neryžtingumu. – Noriu su jumis dar kartą pašnekėti.

Spragtelėjo raktas, ir durys atsidarė.

– Jū-ū-ūs! – kažkodėl baisiai nustebo senis. – Maniau, kad Gertrūda... valytoja. Ji turi dar ateiti.

Aš tylėdamas jį aplenkiau, įsiveržiau į blankiai apšviestą kambarį ir padėjau ant stalo voką.

– Skaitykit.

Mokytojas įžengė vidun, pakėlė voką ir niekaip negalėjo išimti laiško. Jo ranka drebėjo. O kai pagaliau laišką ištraukė, aš pirmą kartą pastebėjau, kad popierius buvo sulipęs ir visas pamėlęs. Išlankstė ir prisikišo prie lempos. Skaitė pusbalsiu, nuolat stabteldamas ir iš naujo įsižiūrėdamas į murzinas raides, lyg svarstydamas kažką. Ir galva jo kretėjo. Baigęs skaityti, nusiėmė akinius, sudribo ant lovos ir kone pro ašaras sukūkčiojo:

– Muzikos instrumentu!.. Muzikos instrumentu! .. Muzikos instrumentu!..

Paskui jis ūmai atsilošė, griebė ranka už širdies, prispaudė ją ir ilgai taip sėdėjo nejudėdamas, įbedęs akis į portretą, apgręžtą veidu sienon.

– Aš ir žinojau, kad tai šmeižtas, šlykštus prasimanymas – pasakiau su užuojauta ir nerimu, kuris vis augo.

Bet senis mano žodžių negirdėjo, jis be paliovos kartojo ir kartojo tuos pačius žodžius, tarytum norėdamas suvokti rūsčią jų prasmę, kad padarytų blaivesnį nuosprendį.

Staiga mano dėmesį patraukė aiškus kaligrafiškas pavadinimas:

Lapkričio 3.

Dienoraštis? Juk tai vakarykštė diena. Senis rašo dienoraštį? Ir, matyt, rašo jau seniai.

„Šiandien turėjau penkias pamokas...“

Toliau pažįstamą raštą uždengė sugeriamo popieriaus skiautė. Pažvelgiau žemiau jos ir nebeįstengiau atplėšti akių.

„...aš jam pasakiau, kad nereikia ten važiuoti. Kodėl? Ir pats nežinau. Bet, turbūt dėl to, kad pasakos, kalbės, rašys apie mane ir mano mokinius, girs jų raštą ir pažangumą, pamokas ir charakteristikas... apgailės asmenį, kad jį pašlovintų. Ir kam? Šlovė nebe mano širdžiai. Šlovė – pražūtis tikram darbui.

O gal iš baimės aš taip pasakiau? Pavydo? Kvaila: paliegęs senis ir jaunutė mergaitė. Tas inspektorius, atrodo, ne iš tų, kurie sutikę kliūtį, sustoja pusiaukelėje. Būtų ji laiminga su juo? Klausimas, didelis klausimas. Bet man nepatiko jo sumuštinis ir... girtos akys...“

Tai apie mane.

Senis kažką įsidėjo burnon, pasigrėžė į mane ir tarė:

– Palikite mane vieną. Jau vėlu... jau sutemo... Tokia naktis!

Aš atsiprašiau ir išėjau.

Blyžų duris radau užrakintas, ir nedidelis namas skendėjo tamsoje. Apėjau visą pirkį, dėl visa ko paklabinau rankeną, bet jokių gyvybės žymių nesimatė.

Tiek to. Iš žemės neišknisi.

Iš pradžių mano ausyse dar kurį laiką nemaloniai aidėjo senio žodžiai: „Muzikos instrumentu! Muzikos instrumentu!“ Bet pamažu viską vėl užgožė JOS paveikslas. Žiūrėjau į ją godžiai ir atvirai, nė kiek nesistengdamas nuslėpti, kad ji man patinka. Ar tik nevirpteli jos lūpos? O akys sublizga ir išsigąsta. Žinau, ką tai reiškia. Tau gera su manim. Tu...

Betgi aš jos net vardo nesužinojau.

O kas, jei?..

Persikėlęs per upelį, ilgai negalvojau.

Dar nuo vieškelio pamačiau, kad ir mokyklos langai tamsūs. Maždaug pusė devynių. Miegoti dar negalėtų. Pamokos, sąsiuviniai... visa kita. O gal ji čia ir negyvena, tik ateina?

Apsukau visą mokyklą, pašviečiau prožektoriumi į klasę. Ant stalo trys baltos astros, pamerktos pilvotoje vazoje... rašalinė, plunksnakotis... ir suolai, tarytum juodos nakčiai sugulusios avys.

Išsiėmiau bloknotą, pasidėjau ant dviračio balnelio ir brūkštelėjau: „Atvažiuosiu rytoj“.

Rytoj – sekmadienis. Kas „atvažiuosiu“?.. O ką daugiau? Nerašysi – Vytenis Šalna... arba rajono švietimo skyriaus inspektorius. Tegul sau spėlioja. Svarbu, kad tik niekur neišvyktų, būtų namie.

Pridėjau dar datą, išplėšiau lapelį, sulenkiau ir įkišau tarp durų, prie pat rankenos.

Sėdau ant dviračio ir nulėkiau į pakalnę. Pro ausis švilpė vėjas ir tamsa.

Buvo sekmadienis, ir aš ilgai gulėjau aukštiekninkas, galvodamas tik apie ją. Net ir tuomet, kai atsikėliau, padariau rytinę mankštą, nusiprausiau ir greitomis šį bei tą perkandau, ji neišėjo man iš galvos. Išvažiuosiu tuoj po pietų. Jei nerasiu mokykloje, pakelsiu ant kojų visą kaimą. Iš anksto man buvo malonus jos nustebimas ir mažas nekaltas išgąstis.

Tačiau vos tik pradėjau ruošti kelionėn, mane pirmą kartą aplankė Aistė. Ji nejprastai oriai įėjo į mano kambarį ir sausiai pasisveikino. Mane visuomet truputį gąsdina perdėtas moterų orumas, ir todėl kukliai nuleidau rankas. Jei būčiau gerai įsižiūrėjęs į jos akis, žinoma, aš iš karto būčiau supratęs, kad ji įžengė į mano kambarį tik reikalo spiriama, o šis trumpas delsimas yra ne kas kita kaip dvasinis susitelkimas prieš

nežinią. Ir iš tikrųjų taip buvo: ji padavė man telegramą. Jos net nereikėjo atplėšti: atlenkiau ją ir atsėdau ant lovos.

– Mirė! Mirė! Mirė! – kartojau lygiai taip, kaip ir vakar mokytojas Karklas, tiktai kitus žodžius.

– Tu vakar buvai pas jį? – paklausė Aistė, stovėdama vidury kambario.

– Buvau.

Paskui mudu ilgai nežiūrėjome vienas į kitą.

– Eisiu, – pagaliau tarė ji.

Aš apsivilkau paltu, kad ją palydėčiau.

Iki parkoėjome beveik nekalbėdami, tik, pasukus į siaurą takelį, kur neišsitekom greta vienas kito, ji tarė:

– Aš nemaniau, kad Karklo mirtis tave taip sukrės.

– Prieš porą dienų būtų buvę kitaip, o dabar... Dar vakar aš jam lyg tyčia parodžiau tą anonimą. Senj lyg perkūnas pritrenkė. Ir parodžiau kaip koks paskutinis... – staiga pajutau, kad ji manęs neklauso, bet kažką įtemptai galvoja savo. Ir iš tikrųjų aš neklydau, nes ji paklausė:

– Tu buvai Kirtimuose?

Štai kas jai rūpi.

– Buvau. Ji nuostabiai panaši į tave.

– Ji mano sesuo.

– Sesuo?

– Nežinojai?

– Ne.

– Tu kažką slepi nuo manęs.

– Ne... ji tik labai graži.

Aistė staigiai atsigręžė, ir mudu kone susimušėm kaktomis. Ji pasitraukė į šalį ir sausai atsiprašė. Aš pamačiau, kad mes jau netoli to namo, kur ji gyvena.

– Ji dabar pas mane.

– Pas tave?

– Tau nereikės jos ieškoti Kirtimuose.

– Aš net jos vardo nesužinojau.

– Sužinosi.

Prie pat durų Aistė vėl atsigręžė ir tarė:

– Tu jai nesakyk. Ji dar nežino.

– Kodėl?

– Nereikia.

Kirtimų mokytoja kniūbsčia gulėjo ant sofos ir skaitė knygą. Pamačiusi mane, ji vikriai atsistojo, nuleido rankas ir stovėjo vienomis kojineėmis ant grindų. Aš žiūrėjau, kaip pamažu rausta jos veidas, ir negalėjau ištarti nė žodžio. Staiga ji žengė žingsnį, susirado batelius, įlipo į juos ir pasidarė daug didesnė. Tas didumas kėlė man šiurpą, vienumos ilgesį. Aš pažvelgiau į Aistę, kuri papurtė galvą, o mano rankoje subraškėjo glamžomas popierius. Ir staiga aš baisiai aiškiai pajutau, koks čia esu nereikalingas, bet negalėjau prisiversti išeiti. Nukreipiau žvilgsnį į duris. Man atrodė, kad jos tuojau pat prasivers, ant slenksčio atsistos akla žmogysta ir paklaus:

– Kur čia galima rasti inspektorių Šalną?

Grįžau parku. Iš pradžių dar kurį laiką prieš akis stovėjo abi seserys, gražios ir susirūpinusios, palaidais ir laisvai ant pečių krentančiais plaukais, o paskui pamažu jų vietą užėmė buki mano paties žingsniai ir neiški nuojauta, jog atsirado dar vienas neatliktas darbas, kurio nebeįmanoma atlikti taip, kad sugrįžtų anas pirmųkštis atlaidus gerumas, tyli laimė ir graudi prasmė eiti be sąžinės graužaties ir širdgėlos per

liūdnai šnarančius rudenio lapus.

1970

Jonas Mikelinuskas, *Žvaigždžių dulkės*, Vilnius: Vaga, 1975, p. 5–64.